

Μαρία Κούση*

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ ΣΤΗ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ
ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970**

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συμμετοχή των Ελληνίδων στο ρεύμα της μετανάστευσης προς τις χώρες της Δύσης υπήρξε σημαντική, κυρίως μέσα στη δεκαετία του 1960. Σε αντίθεση με τους άνδρες, που αποτέλεσαν το κυρίαρχο στοιχείο της προσωρινής μετανάστευσης, οι Ελληνίδες εγκατέλειψαν την Ελλάδα οικογενειακώς, ώστε η φυγή τους να έχει μονιμότερο χαρακτήρα.

Οι Έλληνες ήταν ανάμεσα στους τελευταίους Ευρωπαίους που εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ —λιγότεροι από μισό εκατομμύριο είχαν μεταναστεύσει μόνιμα στη χώρα αυτή¹ πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Στην πλειοψηφία τους, οι άνθρωποι αυτοί ήταν νέοι προερχόμενοι από φτωχές αγροτικές περιοχές. Υπολογίζεται ότι η υπερπόντια μετανάστευση (ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία) απορρόφησε, κατά τη δεκαετία του 1960, ένα εκατομμύριο περίπου Έλληνες.² Προς το τέλος της δεκαετίας αυτής διαπιστώνεται μια μείωση του μεταναστευτικού ρεύματος γενικά, οφειλόμενη στη λήψη κρατικών μέτρων για την αποφυγή συρρίκνωσης της αγοράς εργασίας.

Το τελευταίο μεταναστευτικό ρεύμα προς τη Δ. Ευρώπη και τις ΗΠΑ εκδηλώθηκε στις αρχές και το τέλος της δεκαετίας του 1960, αντίστοιχα. Και στις

* Ειδική Επιστήμων του Προγράμματος «Μετανάστευση - Παλιννόστηση» του ΥΠΕΘΟ

** Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια ειδικού σεμιναρίου στο Κολέγιο La Salle της Φιλαδέλφειας την άνοιξη 1979. Θέλω να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια Judy Stull για την ηθική συμπαράστασή της και την καθηγήτρια Louise A. Tilly για την άδειά της να αναφερθώ σε εργασία της υπό δημοσίευση. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν άρθρο είναι του συγγραφέα και όχι του ΥΠΕΘΟ.

1. Saloutos, Th., *The Greeks of America*, σ. 1.

2. Keefe, E.K., κ.ά., *Area Handbook for Greece*, σ. 79.

δύο περιπτώσεις οι πρώτοι μετανάστες ήταν άνδρες ηλικίας 20 - 45 χρόνων ασχολούμενοι κυρίως με τη γεωργία. Γυναίκες της ίδιας κλίμακας ηλικιών ακολούθησαν τους συζύγους τους που έγιναν μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού. Το 1974, περίπου το 42% των μόνιμων μεταναστών, αλλά μόνο το 2% των προσωρινών, ήταν γυναίκες.³

Ειδικά με τις ΗΠΑ, ο «Νέος Νόμος για την Εθνικότητα και τη Μετανάστευση», που ψηφίστηκε το 1965 και τέθηκε σε ισχύ το 1968, διευκόλυνε την είσοδο και Ελλήνων στη χώρα αυτή, αυξάνοντας τα μέγιστα επιτρεπόμενα όρια εισροής μεταναστών κατά εθνικότητα που ίσχυαν μέχρι τότε.⁴

Οι περισσότερες από τις μεταναστευτικές ομάδες εγκαταστάθηκαν σε αστικά κέντρα και σε πρώτο στάδιο απορροφήθηκαν από τις υπάρχουσες αγορές εργασίας.

Θεωρίες απασχόλησης και «οικογενειακής οικονομίας» των μεταναστών

Προσπαθώντας να εξηγήσει τις σύγχρονες σχέσεις των μεταναστών με τις αγορές εργασίας των αστικών κέντρων, ο Michael Piore προτείνει τη θεωρία της «δυναμικής αγοράς εργασίας» (Dual Labour Market).⁵ Η βασική υπόθεση της θεωρίας αυτής είναι ότι η αγορά εργασίας χωρίζεται σε δύο τομείς, τον *πρωτεύοντα* και το *δευτερεύοντα*, οι οποίοι διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους. Ο δευτερεύων τομέας, σε αντίθεση με τον πρωτεύοντα, περιλαμβάνει επαγγέλματα τα οποία δεν προσφέρουν ούτε σταθερή απασχόληση ούτε μεγάλα εισοδήματα και περιθώρια επαγγελματικής εξέλιξης, χαρακτηριζόμενα επίσης από κακές συνθήκες εργασίας και αυστηρούς κανόνες πειθαρχίας. Τα κύρια γνωρίσματα της προσφοράς εργασίας στον τομέα αυτό είναι η χαμηλή τιμή και η μεγάλη ελαστικότητα. Ενώ οι ντόπιοι (εκτός από ορισμένες μειονότητες, π.χ. μαύροι) αποφεύγουν τέτοια επαγγέλματα, οι μετανάστες τα προτιμούν για να εξοικονομήσουν χρήματα. Στη συνέχεια, ο Piore περιγράφει τη ζωή του μετανάστη στην ξένη χώρα. Ωθούμενος από κοινωνικοψυχολογικούς προσανατολισμούς πιστεύει ότι με το πέρασμα του χρόνου ο μετανάστης αλλάζει συμπεριφορά και αντί να επιδιώκει την αύξηση των οικονομιών του στρέφεται προς το «ευ ζην».

Σε αντίθεση με τον Piore, οι Moch και Tilly υποστηρίζουν ότι η συμπεριφορά των μεταναστών προσδιορίζεται από οικογενειακά και όχι ατομικά κίνητρα.⁶ Και ενώ συμφωνούν με το γενικό πλαίσιο της «δυναμικής αγοράς εργασίας», προ-

3. *Ibid.*, σ. 80.

4. Namias, J., *First Generation*, σ. 3.

5. Piore, M., *Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies*, σ. 33 - 35.

6. Moch, L. P. and Tilly, L.A., «Immigrant Women in the City: Comparative Perspectives», σ.

τείνουν, σαν εξήγηση της απασχόλησης των μεταναστών στο δευτερεύοντα τομέα της αγοράς αυτής, τη θεωρία της «οικογενειακής οικονομίας» (Family Economy). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η οικογένεια ακολουθεί στρατηγικές που ενδέχεται να απαιτούν την εκμετάλλευση των μελών της για παρόντα και μελλοντικά οφέλη. Οι απόψεις των Moch και Tilly υποστηρίζονται από την έρευνά τους για τη συμπεριφορά Βορειοαφρικανών και Πορτογάλων μεταναστών σε αστικά κέντρα της Γαλλίας καθώς και Μεξικανών σε αστικά κέντρα των ΗΠΑ. Ειδικότερα, οι εθνικότητες αυτές βρέθηκαν να απασχολούνται στο δευτερεύοντα τομέα της αγοράς εργασίας. Παρατηρήθηκε όμως ότι πολλές από τις οικογένειες των μεταναστών αυτών ήταν πολυμελείς, γεγονός που οδήγησε σε δύο βασικά συμπεράσματα. Πρώτον, οι γυναίκες αναγκάστηκαν λόγω της φροντίδας των παιδιών να ασχοληθούν περιστασιακά σε πρόχειρες δουλειές. Δεύτερον, για την ικανοποίηση αναγκών της οικογένειας, τα παιδιά έπρεπε να εργαστούν το νωρίτερο δυνατό — κυρίως ως ανειδίκευτοι εργάτες.

Σκοπός του παρόντος άρθρου

Η θεωρία της «δυσάδικης αγοράς εργασίας» αποτελεί ένα γενικό μόνο πλαίσιο για τη μελέτη των μεταναστών σε αστικά κέντρα. Ένα από τα αδύνατα σημεία της είναι ότι δεν δίνει προσοχή στη συμπεριφορά των μεταναστευτικών ομάδων κατά εθνικότητα.⁷ Επίσης, το πλαίσιο του Piore δεν περιλαμβάνει διαρθρωτικές απόψεις των αιτίων της συμπεριφοράς των μεταναστών και δεν εξετάζει τις περιπτώσεις των ανδρών και γυναικών χωριστά. Μερικά ερωτήματα στα οποία δεν υπάρχει αναφορά αφορούν:

α) Τις αιτίες/κίνητρα που οδηγούν τους μετανάστες στην εκλογή των επαγγελμάτων τους.

β) Την έκταση και τον τρόπο κατά τον οποίο η μετανάστευση διαμορφώνει τη θέση των μεταναστών στην αγορά εργασίας.

γ) Τα ειδικά χαρακτηριστικά των μεταναστριών που επηρεάζουν πρώτον τις ικανότητές τους να αναλάβουν εξαρτημένη εργασία και δεύτερον την ελκυστικότητά τους ως ζητούμενο εργατικό δυναμικό.

δ) Τον τρόπο αλληλεπίδρασης μεταξύ του δευτερεύοντος τομέα εργασίας από τη μια μεριά και της κατάστασης και φύλου του μετανάστη από την άλλη.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η παραπέρα έρευνα των προτάσεων των Piore, Moch και Tilly. Ταυτόχρονα, επιχειρείται μια αντιμετώπιση των ερωτημάτων που αναφέρθηκαν. Για τη σχετική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε ένα δείγ-

7. Βλ. π.χ. Mindel, C.H. and Habenstein, R.W., *Ethnic Families in America: Patterns and Variations*.

μα Ελληνίδων μεταναστριών στις ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του 1970. Τα βασικά θέματα ανάλυσης αφορούν την επαγγελματική κινητικότητα, τις διασυνδέσεις, επαφές, δεσμούς και τους περιορισμούς στους ρόλους των δύο φύλων.

2. ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ ΣΤΗ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970

Το υπό ανάλυση δείγμα αποτελείται από 30 Ελληνίδες μετανάστριες που εγκαταστάθηκαν στη Φιλαδέλφεια της Πολιτείας της Πενσυλβάνιας των ΗΠΑ από το 1969 μέχρι το 1972. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο των συγκεκριμένων αναλογιών (nonprobability quota sampling), προκειμένου να υπάρξει πλήρης αντιπροσώπηση του ελληνικού πληθυσμού μεταναστών που κατοικεί στις τέσσερις ελληνικές συνοικίες της Φιλαδέλφειας — Upper Darby, Feltonville, Girard, Northeast. Το ποσοστό αντιπροσώπησης κάθε συνοικίας εξαρτήθηκε από το μέγεθος του ελληνικού της στοιχείου σε σχέση με το ολικό ελληνικό στοιχείο που κατοικεί στις περιοχές αυτές. Ταυτόχρονα, η κατώτερη ηλικία στο δείγμα ήταν τα 16 ενώ η μέγιστη τα 48 χρόνια. Ειδικότερα, 11 μετανάστριες ήταν 16 - 30 χρόνων, 13 μεταξύ 31 - 40 και οι υπόλοιπες 6 από 41 - 48 χρόνων. Η διαδικασία της λήψης των στοιχείων έγινε με σχετικό ερωτηματολόγιο το οποίο περιείχε ερωτήσεις με αναφορά στην επαγγελματική και μεταναστευτική εμπειρία, καθώς και διάφορα οικογενειακά θέματα. Οι συνεντεύξεις ήταν εκτενείς (in depth interviewing) και πραγματοποιήθηκαν την άνοιξη του 1979 «κατ' οίκον».

Επαγγελματική κινητικότητα

Όλες οι μετανάστριες και οι σύζυγοί τους είχαν έλθει στη Φιλαδέλφεια με το νόμο του 1965, ο οποίος προέβλεπε την εισροή εργατών με ειδικευση σε ορισμένους κλάδους της παραγωγής. Η επιλογή τους είχε γίνει από επιχειρήσεις κυρίως στη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων και είχαν προσυμφωνήσει σχετικά με τις αμοιβές και το εργάσιμο ωράριο πριν από την άφιξή τους στις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, ενώ το ωράριο δεν θα ξεπερνούσε το κανονικό οκτάωρο, η εβδομαδιαία αποζημίωση των ανδρών θα ήταν 80 και των γυναικών 60 δολάρια. Προκειμένου να συμπεριληφθούν στους καταλόγους των ειδικευμένων εργατών —πιστεύοντας ότι έτσι θα εξασφάλιζαν σίγουρη και καλοπληρωμένη δουλειά— οι μετανάστες αυτοί, στο σύνολό τους σχεδόν, χρησιμοποίησαν κάθε δυνατό πειστήριο. Για παράδειγμα, νοικοκυρές που επιδιόρθωναν τον οικογενειακό ρουχισμό μόνες τους έπεισαν τους προέδρους των κοινοτήτων να τους χορηγήσουν βεβαίωση ότι ασκούσαν το επάγγελμα της ράφτριας κλπ.

Η εικόνα επαγγελματικής κινητικότητας των μεταναστριών και των συζύγων τους παρουσιάζεται στον Πίνακα 1. Όπως φαίνεται, τα περισσότερα ανδρόγυνα προέρχονται από αγροτικές οικογένειες. Πριν από την εγκατάστασή τους στις ΗΠΑ, οι άνδρες στην πλειοψηφία τους (69.7%) και οι γυναίκες σε μικρότερο κλίμακα (26.8%) παράλληλα με τη γεωργία «ασκούσαν» και κάποιο επάγγελμα τεχνίτη.

Με την άφιξή τους στην Αμερική, οι μετανάστες έλαβαν ειδικές κάρτες μόνημης παραμονής στη χώρα (green cards) τις οποίες χορήγησαν οι μεταναστευτικές αρχές. Όμως, μετά την εγκατάστασή τους στη Φιλαδέλφεια, άρχισαν να αντιμετωπίζουν προβλήματα.

Τό 1970, η εμπορική κρίση στον κλάδο των ετοιμών ενδυμάτων αμερικανικής κατασκευής υποχρέωσε πολλούς από τους μετανάστες να εργάζονται ωράριο μειωμένο στο μισό. Μερικοί δεν πρόλαβαν καθόλου να εργαστούν στα εργοστάσια για τα οποία προορίζονταν. Γενικά, ενώ ορισμένοι αναγκάστηκαν να εργάζονται για μικρά χρονικά διαστήματα στις επιχειρήσεις ετοιμών ενδυμάτων, άλλοι αναζήτησαν απασχόληση σε τομείς με ικανοποιητικές σχετικά αμοιβές αλλά χειρότερες συνθήκες εργασίας (π.χ. βιομηχανίες συσκευασίας κρέατων). Το μειωμένο ωράριο συμπληρώθηκε με συμπληρωματική απασχόληση κυρίως σε υπηρεσίες καθαριότητας και συντήρησης σε εστιατόρια και διάφορα κτίρια.

Έτσι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, όλοι οι μετανάστες του δείγματος απασχολήθηκαν τα πρώτα χρόνια στον δευτερεύοντα τομέα της αγοράς εργασίας του Plog.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η εικόνα απασχόλησης παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές. Οι μισοί ακριβώς από τους άνδρες εμφανίζονται ως ιδιοκτήτες μικρών οικογενειακών επιχειρήσεων (παντοπωλεία, ψιλικά, επιδιορθωτήρια ετοιμών ενδυμάτων, μικροεστιατόρια fast food κλπ.). Από τις γυναίκες, ένα μικρότερο ποσοστό (27.6%) εργάζεται ή με το σύζυγο ή σε ανεξάρτητες ατομικές δουλειές.

Η διαδικασία αποδέσμευσης από την αγορά εξαρτημένης εργασίας πέρασε από δύσκολα στάδια. Πρώτα υπήρχε το πρόβλημα της γλώσσας. Ύστερα, η συσσώρευση των αποταμιεύσεων για το ξεκίνημα κάποιας μικρής επιχείρησης απαίτησε κοπιαστικές προσπάθειες και θυσίες. Οι μετανάστες αναγκάστηκαν να ζουν σε υποβαθμισμένες συνοικίες —με χαμηλά μιν νοίκια αλλά αυξημένη εγκληματικότητα—, να περιορίσουν την ικανοποίηση βασικών αναγκών διατροφής και ρουχισμού, να αυξήσουν τις ώρες εξαρτημένης εργασίας τους κλπ. Οι αποταμιεύσεις επενδύθηκαν αρχικά στην αγορά παλιών κτιρίων τα οποία επισκεύασαν μόνοι τους και δημιούργησαν εκεί τις επιχειρήσεις τους. Οι δραστηριότητες αυτές αύξησαν τις ώρες εργασίας και για τους άνδρες και για τις γυναίκες. Το 25% περίπου του δείγματος ανέφερε από 80 - 99 ώρες εβδομαδιαίας εργασίας. Οι νέες μητέρες είχαν επιπλέον και τη φροντίδα των παιδιών. Πολλά

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Επαγγελματική κινητικότητα Ελλήνων μεταναστών στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ, 1979
(επαγγέλματα για 30 ανδρό-γυνα)

Κατηγορίες επαγγελματίων	Κινητικότητα επαγγελματίων των μεταναστών									
	Επαγγέλματα γονέων					Κινητικότητα επαγγελματίων των μεταναστών				
	Της γυναίκας	Του άνδρα	Στην Ελλάδα (έως το 1968)	Στις ΗΠΑ (1969 - 1974)	Στις ΗΠΑ (1975 - 1979)	Της γυναίκας	Του άνδρα	Της γυναίκας	Του άνδρα	Της γυναίκας
1. Γεωργοί	19	17	22	20	20	7	—	—	—	—
2. Μικροεπαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενοι τεχνίτες	9	4	12	3	11	23	—	1	8	15
3. Δημόσιοι υπάλληλοι	5	—	3	—	1	1	—	—	—	—
4. Ανεπίδητοι εργάτες	2	2	—	7	1	2	31	38	16	16
5. Οικιακά	—	9	—	—	8	—	15*	11**	5	1
6. Άνεργοι	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σύνολα επαγγελματίων	35	30	39	30	41	33	31	39	29	31

* 7 από τους 15 ήταν άνεργοι για διάστημα μικρότερο του έτους.

** 2 από τους 11 ήταν άνεργοι για διάστημα μικρότερο του έτους.

Σημείωση: Όπου ο αριθμός των επαγγελματίων ξεπερνά τον αριθμό των δείγματος (30), οι μετανάστες είχαν περισσότερες από μία δουλειές. Είδι κά με την περίοδο 1975 - 1979 στις ΗΠΑ, παρατηρείται η αύξηση των ανεξάρτητων επαγγελματίων (μικροεπαγγελματίες, τεχνίτες) για 8 γυναίκες (ποσοστό 27,6%) και για 15 άνδρες (ποσοστό 50%).

από τα παιδιά των μεταναστών αυτών μεγάλωσαν μέσα στα μικρομάγαζα των γονέων τους και οι πρώτες λέξεις που έμαθαν να λένε ήταν «πίτσα», «δολάριο» κλπ.

Διασυνδέσεις, επαφές, δεσμοί

Μολονότι τα άτομα για τα οποία γίνεται λόγος μετανάστευσαν στις ΗΠΑ με το νόμο του 1965, όπως προαναφέρθηκε, η πληροφόρησή τους είχε αρχικά δοθεί από φίλους ή γνωστούς. Μια από τις γυναίκες δήλωσε ότι η μετανάστευση του αδελφού της οικογενειακώς ήταν ένας από τους λόγους που παρότρυναν την ίδια και την οικογένειά της να μεταναστεύσουν, αφού έτσι θα είχαν κοντά τους κάποιο στενό συγγενή.

Μετά την εγκατάστασή τους στη Φιλαδέλφεια, τα δύο τρίτα των οικογενειών έγιναν μέλη διαφόρων ελληνικών οργανώσεων ως εξής: 15 οικογένειες σε εθnikοτοπικούς συλλόγους, 8 οικογένειες σε ενορίες και μία οικογένεια στην ΑΧΕΠΑ — τη μεγαλύτερη οργάνωση των Ελλήνων της Αμερικής. Ειδικά με τις γυναίκες, 13 από αυτές ήταν ενεργά μέλη των παραπάνω οργανώσεων.

Οι δραστηριότητες των ανδρών και των γυναικών στις οργανώσεις αυτές ήταν διαφορετικές. Τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων των εθnikοτοπικών συλλόγων και των ενοριών ήταν άνδρες. Όμως οι οργανώσεις αυτές διέθεταν ειδικά γυναικεία τμήματα με δικά τους διοικητικά συμβούλια των οποίων οι σκοποί ήταν κυρίως φιλανθρωπικοί.

Ένας από τους χώρους κοινωνικών επαφών ανάμεσα στους μετανάστες ήταν η γειτονιά. Ακόμη και σε περίπτωση μετακίνησης προς αναβαθμισμένες περιοχές, η εγκατάσταση γινόταν πάντοτε κοντά σε κατοικίες Ελλήνων. Σχετικά με φιλικές σχέσεις, οι μισές από τις γυναίκες διατηρούσαν σχέσεις με Ελληνίδες και ξένες, ενώ οι υπόλοιπες δεν σχετίζονταν καθόλου με ξένες. Πριν από την εγκατάστασή τους στη Φιλαδέλφεια, δεν είχαν συγγενείς στις ΗΠΑ.

Τέλος, με το πέρασμα των χρόνων, η επιθυμία επαναπατριsmού παρέμεινε έντονη. Στη διάρκεια του πρώτου χρόνου ζωής εκεί, 24 από τις 30 οικογένειες σχεδίαζαν να επιστρέψουν μόνιμα στην Ελλάδα. Μετά από δέκα χρόνια, οι ίδιες σκέψεις επικρατούσαν στα δύο τρίτα σχεδόν των οικογενειών.

Περιορισμοί στους ρόλους των δύο φύλων

Η εικόνα της κατά φύλο ιδιοκτησίας οικογενειακών περιουσιακών στοιχείων, πριν και μετά τη μετανάστευση, είναι ριζικά διαφορετική. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, η αμοιβαία ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων παρουσιάζει σημαντική αύξηση μετά τη μετανάστευση. Ανάμεσα στους κυριότερους λόγους που οδήγησαν σ' αυτό είναι η επίδραση του νέου/διαφορετικού κοινωνικού περιβάλ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ιδιοκτησία περιουσιακών στοιχείων Ελλήνων μεταναστών στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ κατά φύλο, 1979
(N = 30 ανδρών)

Τύποι περιουσιακών στοιχείων και ιδιοκτησίας	Αριθμός ιδιοκτητών			
	Πριν από τη μεταίστευση		Μετά τη μεταίστευση	
	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες
1. Ακίνητη περιουσία				
- Ατομική από κληρονομιά	7 (23)	24 (80)	-	-
- Ατομική από προίκα	10 (33)	-	-	-
- Αμοιβαίας ιδιοκτησίας	14 (46)	11 (36)	27 (90)	27 (90)
2. Τραπεζικές καταθέσεις				
- Προσωπικές	-	-	1 (3)	3 (10)
- Αμοιβαίες	-	-	26 (86)	26 (86)
- Άλλες	-	-	1 (3)*	-
3. Αυτοκίνητα				
- Ατομικά	-	-	4 (13)	23 (76)

* Αμοιβαίος λογαριασμός μιας συζύγου και ενός από τα παιδιά της.
Σημείωση: Οι αριθμοί σε παρένθεση είναι ποσοστά του συνόλου κάθε φύλου.

λοντος, η διακοπή της εξάρτησης από πατρικές εντολές και αποφάσεις, η επιθυμία να υπάρξει αυτόματη μεταβίβαση της περιουσίας στην οικογένεια σε περίπτωση ατυχήματος για έναν από τους συζύγους και η αποφυγή πληρωμής φόρων κληρονομιάς. Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και ως προς την κατοχή τραπεζικών λογαριασμών, ενώ η ιδιοκτησία αυτοκινήτων είναι υπέρ των ανδρών οι οποίοι συνήθως εκτελούν χρέη οδηγού της οικογένειας.

Όσον αφορά τη λήψη οικογενειακών αποφάσεων, σχετικά με τα οικονομικά του νοικοκυριού και την ανατροφή παιδιών, μόνο 5 από τις συζύγους είχαν ενεργό συμμετοχή κατά τον προμεταναστευτικό χρόνο. Αντίθετα, στη Φιλαδέλφεια η συμμετοχή έγινε σχεδόν πλήρης (29 γυναίκες). Για την ανατροφή των παιδιών —συνήθως 2 κατά οικογένεια— οι αποφάσεις διαφοροποιούνται σε επίπεδο οικογενειών. Μόνο 2 γυναίκες ασχολήθηκαν ατομικά και αποκλειστικά με την ανατροφή των παιδιών τους, ενώ 4 πλήρωσαν ειδικό προσωπικό υπηρεσίας. Οι υπόλοιπες είτε έστειλαν τα παιδιά στην Ελλάδα για λίγο διάστημα είτε έφεραν στενούς συγγενείς (μητέρα, αδελφή) από την πατρίδα είτε τα έπαιρναν μαζί τους στη δουλειά. Για το μέλλον των παιδιών, οι αποφάσεις ήταν επίσης διαφοροποιημένες μεταξύ οικογενειών, ενώ μεταξύ συζύγων ήταν κοινές. Το 70% περίπου των οικογενειών σχεδίαζαν να στείλουν τα παιδιά τους σε πανεπιστήμια. Το υπόλοιπο 30% πίστευαν ότι η επαγγελματική τους ανεξαρτησία ήταν μια ασφάλεια για τη μελλοντική επέκταση και αξιοποίηση των επιχειρήσεων από τα παιδιά τους.

Τέλος, σχετικά με καθήκοντα φροντίδας του σπιτιού (μαγειρική, καθαριότητα κλπ.), περισσότερο από το 30% των ανδρών μοιράζονταν το έργο αυτό με τη σύζυγο, ενώ το 50% δεν είχαν καμιά ανάμειξη επειδή δεν το επιθυμούσαν οι ίδιοι. Οι υπόλοιποι, επίσης, δεν συμμετείχαν επειδή δεν το επιθυμούσε η σύζυγος.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η θεωρία της «δουαδικής αγοράς εργασίας» επιβεβαιώνεται αρχικά από την ανάλυση των εμπειριών του δείγματος. Όμως, η επαγγελματική κινητικότητα των Ελλήνων μεταναστών οδηγεί στη βαθμιαία αποδέσμευσή τους από το δευτερεύοντα τομέα της αγοράς αυτής. Παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν και από μελέτες άλλων εθνικοτήτων (Κινέζοι, Ιάπωνες) στις ΗΠΑ.⁸ Η αρχική απασχόληση του συνόλου του δείγματος στο δευτερεύοντα τομέα της αγοράς εργασίας διαμορφώθηκε από προϋπάρχουσες συμφωνίες, δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες και οικογενειακές επιλογές.

8. Βλ. π.χ. Light, I. H., *Ethnic Enterprise in America*.

Τα κίνητρα που οδήγησαν τους Έλληνες μετανάστες στην επιδίωξη ανεξάρτητων επαγγελματιών συνδέονται με οικογενειακούς στόχους. Έτσι, η θεωρία της «οικογενειακής οικονομίας» των Moch και Tilly ευσταθεί μόνο αν τεθεί με τη μορφή γενικής πρότασης. Η εκμετάλλευση των μελών της ελληνικής οικογένειας, σε αντίθεση με οικογένειες εθνικοτήτων της Β. Αφρικής, Πορτογαλίας και Μεξικού, πραγματοποιείται ακριβώς για το λόγο αποδέσμευσής της από το δευτερεύοντα τομέα της αγοράς εργασίας του Ριορε. Σε πρώτο στάδιο, η εκμετάλλευση αυτή αφορά αποκλειστικά τους συζύγους οι οποίοι στην πλειοψηφία τους επιθυμούν να εξασφαλίσουν τα παιδιά τους στέλλοντάς τα να μορφωθούν. Σε δεύτερο στάδιο και μόνο για μικρό διάστημα, οι έφηβοι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης της οικογενειακής επιχείρησης της οποίας έτσι ή αλλιώς είναι οι μελλοντικοί ιδιοκτήτες.

Τέλος, το βασικό χαρακτηριστικό των Ελληνίδων μεταναστριών που επηρεάζει θετικά τις ικανότητές τους να αναλάβουν απασχόληση σε οποιονδήποτε τομέα της αγοράς εργασίας είναι η χαμηλή τους γεννητικότητα.

Ένα αξιόλογο θέμα έρευνας που προτείνεται εδώ είναι η μελέτη των λόγων για τους οποίους ορισμένες εθνικότητες μεταναστών καταφέρνουν να δημιουργούν οικογενειακές επιχειρήσεις στις χώρες προορισμού, ενώ άλλες όχι. Μια τέτοια έρευνα πρέπει να συγκεντρωθεί στην ιστορική ανάλυση της οργανωτικής και διαρθρωτικής δομής του περιβάλλοντος στις χώρες προέλευσης των μεταναστών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Keefe E. K. et. al., *Area Handbook for Greece*, Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1977.
2. Light Ivan H., *Ethnic Enterprise in America: Business and Welfare Among Chinese, Japanese, and Blacks*, University of California Press, Μπέρκλεϋ 1972.
3. Mindel Charles H. and Habenstein Robert W. (eds.), *Ethnic Families in America: Patterns and Variations*, Elsevier, Νέα Υόρκη 1978.
4. Moch Leslie Page and Tilly Louise A., «Immigrant Women in the City: Comparative Perspectives», Paper prepared for conference on women, work, and city environment, Παρίσι (forthcoming).
5. Moskos Charles Jr., «Book Reviews», *The Greek Review of Social Research*, τ. 14, Οκτ.-Δεκ. 1972.
6. Namias June, *First Generation*, Beacon Press, Βοστώνη 1978.
7. Papanek Hanna, «Women in Cities: Problems and Perspectives», in Tinker, Irene and Bransen, Michele (eds.), *Women and World Development*, Washington D.C. Overseas Development Council, 1976.
8. Piore Michael J., *Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies*, University Press, Καίμπριτζ 1979.
9. Piore Michael J., «Notes for the Theory of Labor Market Segmentation», in Edwards, Ri-

chard C., Reich, Michael, and Gordon, David M., *Labor Market Segmentation*, Lexington, D.C. Heath, Μασαχουσέτη 1975.

10. Tilly Charles, *An Urban World*, L. Brown, Βοστώνη 1974.

11. Tilly Louise A. and Scott Joan W., *Women, Work, and Family*, Holt, Rinehart and Winston, Νέα Υόρκη 1978.